

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 8 mars 1945 kl. 1 em.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckt motion om rätt för kommunerna att anslå medel till hemvärnets verksamhet.

Uti en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 192, av herr *Lindberg*, hemställes, »att riksdagen ville för sin del besluta sådan ändring i gällande kommunalförfattningar, att kommunen berättigas att, med enkel eller på visst sätt kvalificerad majoritet, anslå medel till hemvärnets verksamhet».

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Enligt 1930 års kommunallagar, som i förevarande hänseende nära ansluta sig till 1862 års kommunalförordningar, äger kommun själv vårda sina gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter, såvitt icke handhavandet därav enligt gällande författningar tillkommer annan. Den kommunala verksamhetens omfång och begränsning har härigenom angivits i en i viss utsträckning elastisk regel. I följd härav kan tvekan understundom uppstå om gränserna för kommunernas befogenheter. Men de olägenheter, som äro förbundna härmed, uppvägas mer än väl av den fördel, som ligger däri, att området för kommunernas behörighet med samhällslivets utveckling i praxis kunnat komma att omfatta allt flera uppgifter utan att kommunallagarna därför behövt ändras. Under förarbetena till kommunalförordningarna avvisades också avsiktligt tanken på att däri uppräknade kommunala angelägenheterna, en uppräknade, som för övrigt icke ansågs kunna göras fullständig. Det skulle alltså, såsom konstitutionsutskottet vid upprepade tillfällen framhållit, icke stå i god överensstämmelse med grunderna för kommunallagstiftningen att, då ett nytt verksamhetsområde anses böra underläggas kommunernas kompetens, i kommunallagarna angiva ifrågasvarande verksamhet såsom hänförlig till kommunernas gemensamma angelägenheter. Är en bestämmelse härom erforderlig, bör den upptagas i en specialförfattning.

Rikets försvarsväsen är principiellt en statens och icke en kommunernas angelägenhet. En viss förskjutning i uppfattningen härvidlag har emellertid

framträtt under de senaste åren. Krigsteknikens utveckling har nämligen medfört, att numera försvarsåtgärder av helt annan art och omfattning än tidigare måste vidtagas till skydd även för de delar av landet, vilka icke kunna förväntas komma att utgöra krigsskådeplats i vanlig mening. Härigenom har ett betydande hemortsförsvaret vuxit fram, som omfattar åtskilliga sinsemellan självständiga grenar.

Äldst bland dessa är luftskyddet, varmed förstås åtgärder av icke militär natur, vilka åsyfta att försvåra anfall från luften eller begränsa verkningarna av sådant anfall. Tidigare rådde en viss tvekan med avseende å frågan, huruvida kommun ägde rätt anslå medel till luftskydd inom kommunens områden. Redan sammansatta konstitutions- och första lagutskottet uttalade emellertid i utlåtande nr 1 till 1940 års riksdag, att luftskyddet med hänsyn till de skyldigheter, som i ett flertal avseenden åvilade kommunerna, vore att hänföra till sådana gemensamma angelägenheter, varmed kommun ägde taga befattning. Genom bestämmelserna i civilförsvarlagen den 15 juli 1944, att kommun med hjälp av statsunderstöd ekonomiskt och materiellt svarar för upprätthållande av det allmänna civilförsvaret, har luftskyddet i vissa delar genom författning otvetydigt blivit en kommunens gemensamma angelägenhet.

I fråga om kommuns befogenheter med avseende å luftvärnet, varmed avses åtgärder i samma syfte som luftskyddet men av militär natur, har däremot genom utslag av regeringsrätten den 23 november 1939 (Regeringsrättens årsbok 1939 ref. nr 66) fastslagits, att anskaffande av vapen för militärt ändamål icke tillhör de angelägenheter, som kommun äger vårda. Enligt nyssnämnda utlåtande av sammansatta konstitutions- och första lagutskottet borde det heller icke ifrågakomma att ålägga kommunerna några förpliktelser med avseende å luftvärnet. Däremot föreslog utskottet, att kommun skulle erhålla rätt att frivilligt bidra till luftvärn för kommunen. Förslaget förföll emellertid till följd av kamrarnas skiljaktiga beslut.

Enligt hemvärnskungörelsen den 31 maj 1940 utgör hemvärdet en del av lantförsvaret och består av militärt organiserade på frivillighetens väg rekryterade förband, vilkas främsta uppgift är att trygga hemorten. Hemvärdet bekostas i princip av staten, som svarar för utgifterna för exempelvis organisation och utbildning samt sådan utrustning, som är avsedd att enbart komma till användning i hemvärnstjänsten. Beträffande vissa andra förnödenheter har staten icke åtagit sig kostnaderna, vilket är fallet beträffande skodon, cyklar, skidor o. dyl., där det förutsättes att hemvärnsmännen själva skola bekosta utrustningen. Hemvärnsföreningar och andra frivilliga försvarsorganisationer ha emellertid i viss utsträckning medverkat till anskaffande av dylik utrustning. Framför allt ha dock kommunerna understött hemvärdet. Ett dylikt anslagsbeviljande ligger dock för närvarande utanför kommunernas kompetens enligt lagen om kommunalstyrelse på landet § 3, i det regeringsrätten den 15 maj 1941 (Regeringsrättens årsbok

1941 ref. nr 24) fastslog, att beviljandet av anslag till hemvärnet icke tillhörde de angelägenheter, som kommun äger vårda, samt att kommun genom att lämna dylikt anslag överskridit sin befogenhet,

I utlåtande (nr 9) över motioner vid 1942 års riksdag om rätt för kommun att anslå medel till hemvärnets verksamhet anförde konstitutionsutskottet:

Av motiveringen framgår emellertid att kommunens bidrag skulle avse vissa begränsade ändamål, såsom anskaffande av uniformspersedlar och annan personlig utrustning för hemvärnspersonal. Motionärerna hava erinrat om att alltsedan tillkomsten av hemvärnet ett stort antal kommuner beviljat anslag till detta, utan att besvär över dessa beslut anförts. Ett genomförande av en reform i motionernas syfte skulle därför närmast innebära ett legaliserande av ett på många håll redan praktiserat förfaringssätt. Utskottet vill på frågans nuvarande stadium icke uttala sig om lämpligheten av lagstiftning i sådant syfte. Frågan härom bör ses i sammanhang med kommunernas uppgifter beträffande hemortsförsvaret i dess helhet. Tidsläget kräver enligt utskottets mening en undersökning av spörsmålet, i vad mån kommunerna böra erhålla behörighet att anslå medel till hemortens försvar, så att den osäkerhet som härutinnan råder med det snaraste undanröjes. Frågan huru samordningen mellan hemortsförsvarets olika grenar skall organisatoriskt och praktiskt genomföras jämte vissa därmed sammanhängande spörsmål befinner sig för närvarande under behandling hos 1941 års hemortsförsvars-sakkunniga. Med hänsyn till de allmänt hållna direktiven för sistberörda utredning är det emellertid osäkert, huruvida de sakkunniga komma att till prövning upptaga frågan om kommunernas kompetens i förutnämnda hänseende. Utskottet får därför förorda att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer, att det förevarande spörsmålet göres till föremål för utredning. Härvid förutsätter utskottet, att kommunernas befogenheter med avseende på andra grenar av hemortsförsvaret ävenledes komma under omprövning vid denna utredning.

I enlighet med utskottets förslag hemställde riksdagen i skrivelse (nr 233) till Kungl. Maj:t om utredning av frågan huruvida och i vad mån kommun borde erhålla möjlighet att anslå medel till hemvärnets verksamhet.

Kungl. Maj:t uppdrog åt 1941 års hemortsförsvars-sakkunniga att verkställa den begärda utredningen. De sakkunniga anförde i sitt betänkande (Statens offentliga utredningar 1943: 27), att vid tiden för utredningen 1 215 kommuner beviljat anslag till hemvärnet, under det 369 kommuner avsett att bevilja dylika anslag men ansett sig sakna befogenhet därtill. Genom att kommunerna enligt de sakkunnigas förslag i viss utsträckning skulle bekosta det i folkskyddet ingående hemvärnets verksamhet, avsågs denna att bli en kommunal angelägenhet.

Den nya civilförsvarslagen av år 1944 inbegriper icke hemvärnet i civilförsvaret.

I anledning av det bl. a. i samband med tillkomsten av 1944 års civilförsvarsorganisation uppkomna behovet av en överarbetning av bestämmelserna rörande hemvärnet, har Kungl. Maj:t den 2 februari 1945 beslutat utred-

ning inom försvarsdepartementet genom tillkallade sakkunniga av frågan om hemvärnets organisation m. m. Direktiven äro tillräckligt allmänt hållna för att inrymma möjlighet till utredning även av spörsmålet om hemvärnets ställning till kommunerna. Utskottet förutsätter därför, att de sakkunniga till omprövning upptaga frågan angående kommuns möjlighet att anslå medel till hemvärnets verksamhet. Under hänvisning härtill och till utskottets tidigare uttalande i förevarande ämne anser sig utskottet sakna anledning tillstyrka en lagändring i motionens syfte eller en förnyad utredning i ärendet. Utskottet hemställer alltså,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 8 mars 1945.

På konstitutionsutskottets vägnar:

HARALD HALLÉN.

Närvarande: herrar Hallén, Jones Erik Andersson, Gottfrid Karlsson, Källman, Karl August Johanson, Elmgren, John Gustavson, Oskar Mattsson, John Sandberg, Arrhén,* Pettersson i Norregård, Nilsson i Göteborg, Hällgren, Kyling,* Norén, Lindmark, Spångberg, Dickson och Jacobsson i Igelsbo.

*) Ej närvarande vid justeringen.